

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ЛОГВИНЕНКО
(14.10.1914 – 17.06.1998)

На дні роботи конференції «Сучасні проблеми літології осадових басейнів України та суміжних територій», яку проводив Український літологічний комітет, припала важлива для вітчизняних геологів дата – 100-річчя від дня народження видатного літолога Миколи Васильовича Логвиненка.

Народився М.В. Логвиненко 14 жовтня 1914 р. у повітовому містечку Короча Курської губернії. Батьки його були з різночинної інтелігенції: тато – бухгалтер, мати – закінчила Бестужівські курси в Петербурзі та вчителювала. Дід був купцем 1-ї гільдії. Микола Васильович закінчив семирічку у Харкові, в 1930-31 рр. жив з батьком на Далекому Сході, потім повернувся до Харкова, де працював монтером і мріяв навчатися в Гідрометеорологічному інституті на відділенні океанології. Однак ця мрія не здійснилася, і в 1932 р. він вступив до Харківського університету на геолого-географічне відділення, де його вчителями були такі видатні вчені, як Д.М. Соболев, К.М. Савич-Заблюцький, М.О. Ремізов, С.П. Попов та ін.

22 червня 1941 р., в день початку війни, М.В. Логвиненко був затверджений у ступені кандидата геолого-мінералогічних наук. У роки війни Микола Васильович працював в оборонній промисловості.

Потім, під час роботи в Харківському університеті, основним предметом його досліджень були літологія і палеогеографія продуктивної частини донецького карбону.

В 1948 р. вчений захистив докторську дисертацію «Літологія і палеогеографія продуктив-

ної товщі Донецького карбону», а в 1950 р. у віці всього лише 36 років був обраний професором на кафедрі мінералогії та петрографії Харківського університету. У 1953 р. він опублікував одну з перших узагальнюючих робіт щодо викопних вугленосних утворень України.

В 1955 р. М.В. Логвиненко очолив кафедру мінералогії та петрографії Харківського університету. Після цього на кафедрі особливо широко розвернулася робота з літологічної тематики, яка триває і до наших часів. Зараз Харківський університет (тепер вже імені В.Н. Каразіна) випускає фахівців-літологів. В 1959 р. при кафедрі було організовано Харківську групу Українського мінералогічного товариства.

У 1964 р. Микола Васильович переїздить до Ленінграда, де очолює відділ геології вугілля Всесоюзного геологічного інституту (ВСЕГЕІ). У 1967 р. він заснував нову кафедру літології і морської геології в Ленінградському державному університеті і до 1988 р був її завідувачем. З 1988 р. М.В. Логвиненко – професор кафедри літології, морської і нафтової геології Ленінградського (нині С.-Петербурзького) університету.

Одним з перших і мало досліджуваних на той момент напрямів роботи Миколи Васильовича була осадова мінералогія. Теригенная мінералогія, аутигенний мінералогенез, ізоморфізм карбонатних мінералів, мінералогія шаруватих силікатів, цеолітів – це коло проблем, опрацьованих вченим. У процесі цих досліджень спільно з В.А. Дріцем і В.А. Франк-Каменецьким було відкрито новий мінерал тосудит – змішаношаруватий Аллорит-монтморилоніт.

Микола Васильович розробив ряд проблем морського та океанічного мінералоутворення і діагенезу. Сфера його наукових інтересів включала також питання осадової диференціації речовини, седиментаційну циклічність, а пізніше – ритмічність і походження флішу, ритмічність і періодичність накопичення осадів. Спільно з Г.В. Карповою і Д.П. Шапошніковим він вивчав літологію і генезис таврійської формації Криму.

Одна з головних проблем, в якій Микола Васильович досяг найбільших результатів і написав свої найвизначніші роботи, – це проблема постседиментаційних перетворень. В результаті досліджень в різних регіонах (Донбас, Прикавказзя, Урал, південно-східний Казахстан) їм були встановлені найголовніші закономірності розвитку постседиментаційних процесів. На основі змін парагене-

зів аутигенних мінералів, текстур, структур і фізичних властивостей порід були охарактеризовані стадії катагенезу і метагенезу та виділені їх етапи.

Також багато часу і сил професор М.В. Логвиненко присвятив проблемі, пов'язаній з вивченням сучасних осадових і сучасного літогенезу. Почавши з вивчення алювія р. Дніпро, він досліджував мінералогію пляжів Азовського моря, а потім, спільно з співробітниками Ленінградського університету, виконував багаторічні детальні роботи з літодинаміки та літології Фінської затоки, південної частині Ладозького озера і прибережної зони Охотського моря. Також особливе і важливе місце в науковому спадку Миколи Васильовича займають роботи з океанічного седиментогенезу.

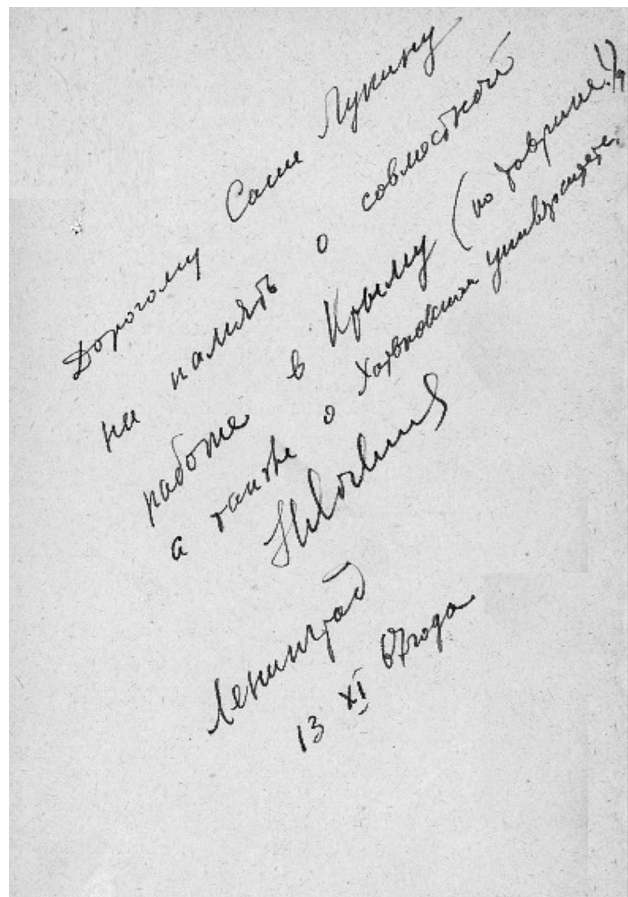
Все творче життя М.В. Логвиненко був викладачем – системним, вимогливим, глибоко ґрунтованим професіоналом. Викладати він почав у 1938 р. на кафедрі петрографії рідного університету, де обіймав посади асистента, ст. викладача (1940–1942), доцента, професора. У той же час був старшим науковим співробітником Науково-дослідного інституту геології Харківського державного університету, а після війни – завідував відділом (1948–1949). У Харківському гірничому інституті за сумісництвом виконував обов'язки завідувача кафедри геології (1944, 1947–1949), працював доцентом кафедри підмурів і фундаментів (1945–1946), був штатним завідувачем кафедри геології та гідрогеології (1949–1952) та професором цієї кафедри. Водночас за сумісництвом працював у Харківському інституті інженерів залізничного транспорту, ХГІ (1952–1955). За свідченням колег (Сборник..., 1997) за багато років викладання у Харківському і Ленінградському (Санкт-Петербурзькому) університетах Микола Васильович прочитав, мабуть, всі навчальні курси з мінералогії, літології і морської седиментології – від електронної мікроскопії до глобальної теорії літогенезу. Говорячи про Миколу Васильовича як педагога, особливо слід згадати його численні наукові і навчально-методичні роботи, підручники і навчальні посібники, які стали довідниками для багатьох поколінь геологів і мінералогів. Три видання витримала книга «Петрографія осадових порід», за друге видання якої в 1976 р. йому була присуджена Державна премія СРСР. Миколу Васильовича відрізняла уважність та дружнє ставлення до талановитої молоді. Українські літологи зберегли видання його знаменитої «Петрографії...» подароване та підписане молодому геологу «Саше Лукину» (див.рисунок).

У дні 80-річного ювілею колеги Миколи Васильовича (В.Н. Шванов, Е.І. Сергєєва, С.М. Усенков) по С.-Петербурзькому університету попросили його з 250 написаних ним робіт – монографій, підручників, статей, доповідей – відібрати 50, найбільш ґрунтовних, на його погляд. Список цих публікацій переконливо говорить про надзвичайну широту наукових інтересів М.В. Логвиненка, про глибоке опрацювання їм проблем, що відображають цілі наукові напрямки.

50 найвизначних праць професора М.В. Логвиненка

Мінерали та методи досліджень

1. Гояцит в каменноугольных известняках Донецкого бассейна // Докл. АН СССР. 1941. Т. 32. № 4. С. 268-270.
2. К минералогии продуктивной толщи Донецкого карбона // Минер. сб. Львов. геол. о-ва. 1949. № 3. С.117-143.
3. Аутигенные минералы продуктивной толщи Донецкого карбона // Минер. сб. Львов геол. о-ва. 1951. № 5. С. 227-243.
4. Логвиненко Н.В., Шуменко С.Н. К изучению обломочного кварца // Докл. АН СССР. 1956. Т. 110, № 4. С. 151-186. С. 647-649.
5. Этюды по минералогии глинистых минералов // Вестн. Ленингр. ун-та. Сер. геол. и географ. 1961. № 24. С. 42–56 (соавтор В.А. Франк-Каменецкий).
6. О применении электрофореза для выделения и накопления глинистых частиц // Физические методы исследования осадочных пород и минералов. 1962. С. 147–151 (соавтор А.А. Лазаренко).
7. О системе изоморфных замещений в карбонатах группы кальцита осадочного генезиса / Н. В. Логвиненко, Г. В. Карпова, В. Г. Космачев // Докл. АН СССР. 1961. Т. 138. № 1. С. 188-191
8. Новые данные о так называемом алушитте // Докл. АН СССР. 1961. Т. 137, № 6. С. 1141-1144 (соавтор В.А. Франк-Каменецкий).
9. Одикките. Докл. АН СССР. 1962. Т. 143, № 5. С. 1186-1189. (соавтор В.А. Франк-Каменецкий).
10. Логвиненко Н.В., Кулеско Г.И., Шумейко С.И. Исследования некоторых гидротермальных и осадочных гейландитов. // Минер. сб. Львов, геол. о-ва. 1962. № 16. С. 182-183.
11. Логвиненко Н.В. Об изоморфизме Fe, Mg, Ca в карбонатах группы кальцита осадочного генезиса Н. В. Логвиненко, Г. В. Карпова, В. Г. Космачев // Вестн. Ленингр. ун-та. Сер. геол. и гео-

Власноручний підпис М.В. Логвиненка на примірнику монографічного підручника

граф. 1964. № 2. С. 103–137 (соавторы Г.В. Карпова и др.).

12. К минералогии третичных глин Украины. // Литология и полез. ископаемые. 1964. № 4. С. 3-12 (соавторы Г.В.Карпова и др.).

13. Tosudite – a new mineral forming mixelayer fase into alushtite // Conf. on the clay mineral in Stockholm. 1965. Vol. 2. Pp. 221-223 (coauthore V.A. Frank-Kameneckij; V.A. Dritz).

14. Новые методы изучения вещественного состава осадочных пород // Состояние и задачи советской литологии. 1970. Т. 1. С. 173-178.

15. Вторичные изменения палеозойских терригенных толщ Южного Тянь-Шаня // Изв. вузов. Сер. геология и разведка. № 7. С. 61-68 (соавторы Н. Бьеу и В.Н. Шванов).

Сучасні відклади

16. Некоторые особенности накопления и терригенно-минералогического районирования современных отложений береговой зоны Азовского моря // Докл. АН СССР. 1964. Т. 159. № 3. С. 368-372.

17. Логвиненко Н.В. К характеристике фаций современного песчаного пляжа // Докл. АН СССР, 1969. Т. 188, № 3. С. 673-676.

18. О распределении обломочного материала по размеру и удельному весу в береговой зоне моря // Докл. АН СССР. 1969. Т. 188, № 4. С. 1200-1204.

19. Современные осадки Тихого океана у берегов Перу и Чили // Литология и полез. ископаемые. 1973. № 1. С. 3-17 (соавтор Е.А. Романкевич).

20. Аутигенные минералы современных осадков юго-восточной части Тихого океана // Литология и полез. ископаемые. 1973. № 4. С. 14-27 (соавторы И.В. Николаева и др.).

21. Бич-рок некоторых островов Тихого океана // Литология и палеогеография. 1976. Вып. 2. С. 133-137.

22. Красные глубоководные глины северной части Тихого океана // Изв. АН СССР. Сер. геол. 1978. № 6. С. 117-127 (соавторы В.М. Лазуркин и др.).

23. Происхождение глауконита в современных осадках океана // Морская геология, седиментология, петрография осадочных пород и геология океана. М., 1980. С. 68-72.

24. Сульфиды железа в современных осадках Калифорнийского залива // Литология и полез. ископаемые. 1980. № 3. С. 15-20.

25. Origin of glauconite in the recent bottom sediment of the Occan 11 Sedim // Geol. 1982. Vol. 31. P. 43-48.

Діагенез, катагенез, метагенез

26. О стадиях формирования и изменения терригенных пород // Докл. АН СССР. 1957. Т. 116, № 2. С. 293-297 (соавторы А.Г. Коссовская и др.).

27. О позднем диагенезе (эпигенезе) донецких карбоновых пород // Изв. АН СССР. Сер. геол. 1957. № 7. С. 64-88.

28. О стадиях осадочного породообразования и их наименовании // Докл. АН СССР. 1959. Т. 125, № 2. С. 389-392 (соавтор Н.М.Страхов).

29. Постседиментационные изменения осадочных пород. Л., 1968. 92 с.

30. О метагенезе терригенных пород геосинклиналей // Изв. вузов. Сер. геол. и разведка. 1966. № 3. С. 49-66.

31. Стадизуми промена еедиментних стена // Занисник Српскоггеолошког друштва за 1962 годину. Београд, 1966. С. 83-94.

32. К характеристике границы между осадочными и метаморфическими породами // Изв. АН СССР. Сер. геол. 1973. № 3. С. 36-45 (соавтор В.Н. Шванов). Эта же работа на английском языке: International Geological Revue. 1974. Vol. 16. № 12.

33. К вопросу о породообразовании в океанах // Изв. АН СССР. Сер. геол. 1981. № 3. С. 134-143 (соавтор М.А.Левитан).

34. Диагенез осадков Мирового океана // Эволюция осадочного процесса на континентах и в океанах. М., 1981 (соавтор И.И. Волков).

35. Физика, химия и биология диагенеза // Осадочная оболочка Земли в пространстве и времени. Седименто- и литогенез: Докл. сов. литологов, 28 сес. МГК. М., 1989. С. 32-37 (соавтор Л.В.Орлова).

Дослідження формацій

36. Литология и палеогеография продуктивной толщи донецкого карбона. Л., 1953. 457 с.

37. Литология и генезис таврической формации Крыма. Л., 1961. 427 с. (Соавторы Г.В. Карпова и др.)

38. Опыт генетической классификации угленосных формаций // Сов. геология 1966. № 8. С. 83-93.

39. Ритмичность флиша и ее происхождение // Стратигр., седимент., геол. четвертичного периода. М., 1972. С. 20-25.

Берегові процеси

40. Прогнозирование рельефа дна в прибрежной зоне шельфа // Вестн. Ленингр. ун-та. 1982. № 12. С. 10-20 (соавторы Л.К.Барков и Е.А. Матвеев).

41. Характер и дифференциация донных осадков северо-восточной части о. Сахалин //

Вести. Ленингр. ун-та. 1983. № 24. С. 19-27 (соавторы Л.К. Барков и др.).

42. Некоторые особенности литодинамических процессов в прибрежной зоне и их прогнозирование // Вести. Ленингр. ун-та. 1984. № 12. С. 24-34 (соавтор Л.К. Барков).

43. Литология и литодинамика современных осадков восточной части Финского залива. Л., 1988. 145 с. (Соавторы Л.К. Барков, С.М. Усенков).
Загальні питання та підручники

44. Введение в методику исследования осадочных пород. Харьков, 1957. 130 с.

45. О некоторых теоретических и методических проблемах современной литологии // Проблемы литологии и геохимии осадочных пород и руд. М., 1975. С. 41-49.

46. Периодические процессы в геологии. Л., 1976. 258 с. (соавторы А.И. Айнемер, М.И. Ритенберг, Э.И. Сергеева, В.Н. Шванов).

47. Морская геология. Л., 1980. 343 с.

48. Петрография осадочных пород (с основами методики исследования). изд. 3-е, испр. и дополн. М., 1984. 414 с. (Второе издание удостоено государственной премии).

49. Методы определения осадочных пород. Л., 1986. 259 с. (соавтор Э.И. Сергеева).

50. Образование и изменение осадочных пород на континенте и в океане. Л., 1987. 236 с. (соавтор Л.В. Орлова).

Микола Васильович широко відомий не тільки в країнах, що раніше були у складі СРСР, а й за кордоном. Він неодноразово виступав на міжнародних наукових форумах, читав курси лекцій в університетах Югославії і Польщі. Був учасником багатьох міжнародних конгресів, десятків нарад, регіональних конференцій, шкіл і семінарів, членом Міжнародного літологічного комітету, кількох міжнародних комісій, методичних і спеціалізованих рад, редколегій журналів – такий широкий спектр науково-громадської діяльності М. В. Логвиненка. За своє довге і плідне життя він передав глибокі знання сотням студентів і десяткам аспірантів, багато з яких стали докторами наук.

Помер М.В. Логвиненко в червні 1998 р. Як зазначено в численних статтях-спогадах про Микола Васильовича (Сборник..., 1997; Усенков и др., 2004; 2005 та ін.) все його життя – яскравого багатогранного з вражаючою працездатністю, вченого та людини, яка користувалася широкими симпатіями і глибокою повагою друзів, учнів і колег – приклад беззавітного служіння науці.

REFERENCES

- Valter A.A., Zarytskyi P.V., Karpova H.V., 1999. Nikolai Vasylevych Lohvynenko. Myneralohycheskyi zhurnal. V. 21. No 1, pp. 98–99. (In Russian).
- Shvanov V.N., Sergeeva E.I., 1997. Nikolai Vasilevich Logvinenko. Litologiya i paleogeografiya. Sbornik nauchnykh trudov, posviashchennyi 80-letiiu prof. N.V. Logvinenko. Pp. 3-12. (In Russian).
- Usenkov S.M., Sergeeva E.I., Tugarova M.A., Platonov M.V., 2004. The Ninetieth Birthday of N. V. Logvinenko. Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya 7. Geologiya. Geografiya. Pp. 101–102. (In Russian).
- Usenkov S.M., Sergeeva E.I., Tugarova M.A., Platonov M.V., 2004. The Ninetieth Birthday of N. V. Logvinenko. Litologiya i poleznye iskopaemye. No 2. 2005. Pp. 220–221. (In Russian).
- Solovyev V.O., Moskalenko I.A., Shcherbina V.G., 2014. Kharkovskaya geologicheskaya shkola. ee rol v izuchenii i osvoyenii neftegazovykh mestorozhdeniy. Kharkov. 128 p. (In Russian).
- Kafedra mineralogii, petrografii ta korisnikh kopalyn. Kharkivskii natsionalnii universitet imeni V. N. Karazina. Available at http://www.univer.kharkov.ua/ua/departments/geography/chair/mineralogy_petrography_and_mineral_resources. (In Ukrainian).
- Kharkivskii girnichii institut. Available at: <http://www.logos.biz.ua/proj/hnue/040.php>. (In Ukrainian).
- Николай Васильевич Логвиненко / Вальтер А.А., Зарицкий П.В., Карпова Г.В. та ін.. // Минералогический журнал. Т.21, No 1 – 1999. – С. 98–99.
- Николай Васильевич Логвиненко – СПб.: Изд-во С.-Петербург, ун-та., 1997. – 272 с. – (Сборник научных трудов, посвященный 80-летию проф. Н.В. Логвиненко. Под ред. В.Н. Шванова, Э.И. Сергеевой). – (Литология и палеогеография, вып.5).
- Н.В. Логвиненко (к 90-летию со дня рождения / С.Л. Усенков, Э.И. Сергеева, М.А. Тугарова, М.В. Платонов // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 7. Геология. География. – 2004. – С. 101–102.
- Н.В. Логвиненко (к 90-летию со дня рождения / С.Л. Усенков, Э.И. Сергеева, М.А. Тугарова, М.В. Платонов // Литология и полезные ископаемые. №2. – 2005. – С. 220–221.
- Соловьев В.О. Харьковская геологическая школа, ее роль в изучении и освоении нефтегазовых месторождений / В.О. Соловьев, И.А. Москаленко, В.Г. Щербина. – Х., 2014. – 128 с.
- Кафедра мінералогії, петрографії та корисних копалин [Електронний ресурс] // Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Режим доступу до ресурсу http://www.univer.kharkov.ua/ua/departments/geography/chair/mineralogy_petrography_and_mineral_resources.
- Харківський гірничий інститут [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.logos.biz.ua/proj/hnue/040.php>.